

Б. Л. Луців, д-р екон. наук, проф.,
Тернопільський національний економічний університет

ІНТЕГРОВАНІ БАНКІВСЬКІ ПОСЛУГИ НА РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПРОДУКТІВ УКРАЇНИ

У статті досліджуються теоретичні аспекти та роль банківських послуг у функціонуванні сучасної банківської системи. Обґрунтована доцільність впровадження інтегрованих послуг для підвищення конкурентоспроможності банку.

Ключові слова: банківські послуги, банківські продукти, інтегровані банківські послуги, конкурентоспроможність банку, маркетингова стратегія впровадження банківських послуг.

Постановка проблеми. Важливим чинником ефективного функціонування вітчизняної економіки в ринкових умовах є здатність банківської системи адекватно реагувати на відповідні потреби споживачів: суб'єкта господарювання та населення.

В умовах світової фінансової кризи, котра призвела до значного відтоку фінансових ресурсів з депозитних рахунків комерційних банків, особливої ваги набувають альтернативні джерела формування ресурсів комерційних банків та інноваційні механізми підвищення конкурентоспроможності банків і банківської системи. Особливої актуалізації ця проблема набуває в Україні через нестабільність національної валюти, котра ускладнюється обмеженими фінансовими можливостями держави протидіяти негативним процесам у вигляді рекапіталізації, виділенні дотацій та інших форм фінансової підтримки банківського сектору економіки.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Проблеми становлення та функціонування ринку банківських послуг найбільш повно, на наш погляд, розглянуто в роботах таких вітчизняних та зарубіжних науковців, як Г. Абрамшвілі, Г. Армстронг, Г. Ассель, В. Базилевич, І. Брітченко, О. Вовчак, В. Герасимчук, Є. Голубков, Н. Гончарова, Е. Дихтль, Дж. Еванс, Ф. Котлер, А. Мазаракі, А. Мороз, А. Павленко, А. Пересада, Л. Романенко, Н. Рязанова, М. Савлук, Х. Хершген та ін.

Значна роль у формуванні сучасного усвідомлення банківських продуктів як специфічної складової ринкових відносин належить видатному вітчизняному науковцю М. І. Тугану-Барановському. У своїй праці "Паперові гроші та метал" [5] він вперше сформулював та обґрунтував ідею про те, що ринкові закони і механізми, властиві більшості товарів і продуктів, не можуть бути перенесені на гроші та банківські послуги внаслідок особливої природи їх походження, що в умовах відходу багатьох країн від "золотого стандарту" робить наукові дослідження даної сфери особливо актуальними. Отже, узагальнення досягнень економічної думки засвідчує, що дослідження вітчизняних і зарубіжних науковців не враховують провідної та визначальної ролі банківських послуг як механізму залучення ресурсів на поточні банківські рахунки, а це сприяє мультиплікаційним

процесам збільшення банківського капіталу при кредитуванні. Банківські послуги не розглядаються науковцями не тільки як механізм залучення ресурсів банку, але й як інструмент підвищення конкурентоспроможності комерційного банку та банківської системи.

Метою статті є дослідження сутності банківських послуг у функціонуванні сучасної банківської системи та впливу інтегрованих банківських послуг на конкурентоспроможність комерційного банку та банківської системи.

Виклад основного матеріалу. Бурхливий розвиток банківського сектору на початку минулого століття зумовив суттєві трансформації банківської діяльності, котрі докорінно вплинули на подальший розвиток регіональних і світових економічних процесів. Потужний вплив банківського сектору на процеси суспільного відтворення, розпочатий у минулому столітті, залишається актуальним і в наш час. В основі докорінної трансформації банківської системи лежать такі процеси і тенденції:

1. Відхід від золотого забезпечення грошової та платіжної (розрахункової) одиниці в країнах з ринковою економікою. Подальша прив'язка грошової маси до валового внутрішнього продукту та макроекономічних показників ефективності регіональних (національних) ринкових процесів. Фактичне формування основ мультивалютного світового фінансового устрою.
2. Створення системи безготівкових розрахунків через національні банківські установи. На початку століття така система забезпечувалася чеками, векселями та депозитними сертифікатами, функціонувала паралельно з готівковим обігом. Однак незабаром переваги безготівкових розрахунків потіснили готівкові гроші, що зробило банківський сектор унікальним середовищем трансформаційних процесів суспільного відтворення.
3. Формування та розвиток ринку банківських продуктів з його орієнтацією на попит і пропозицію грошових ресурсів.
4. Зародження державної системи регулювання банківського сектора та створення інфраструктурних інституцій такого регулювання.

Розвиток ринкових підходів до банківської системи зумовив подальший розподіл банківських продуктів на кредитні (капіталізовані) банківські операції та банківські послуги. При цьому ставлення до кредитних операцій банків як до домінуючого, головного або визначального напряму банківської діяльності зберігається у поглядах вчених різних країн дотепер. Як доказ цьому є те, що при дослідженні актуальних аспектів впливу банківської системи на економіку України багато вітчизняних учених віддають перевагу умовам надання кредиту замість умов просування банківських послуг. Умови надання банківських послуг залишаються поза увагою і не розглядаються як ринковий інструмент адекватної відповіді вітчизняної банківської системи на зростання присутності іноземних банків в Україні.

Аналіз багатьох наукових джерел свідчить про те, що сучасні уявлення про банк формуються без врахування визначальної ролі банківських послуг як механізму залучення ресурсів на поточні банківські рахунки, що сприяє мультиплікативним процесам збільшення банківського капіталу при кредитуванні. Такі підходи до оцінки діяльності комерційного банку

зводяться до ігнорування банківських послуг як механізму формування безкоштовних ресурсів банків і до неврахування мультиплікативних аспектів при використанні кредитних ресурсів.

Недостатня увага банківським послугам і розуміння науковцями та банківськими фахівцями провідної ролі банківських послуг з розрахункового обслуговування клієнтів, а заодно й при формуванні кредитних ресурсів банку, в сучасних умовах є суттєвим недоліком наукових і практичних поглядів сьогодення.

Під впливом таких обставин науковий пошук дослідників цієї проблематики призвів до виникнення незастосовуваного раніше поняття “інтегровані банківські послуги”. На наше переконання, інтегровані банківські послуги, поєднуючи розрахункові послуги та депозити, з одного боку, не є кредитним або депозитним банківським продуктом (тобто вони є класичними послугами), а з іншого – яскраво доводять, що послуги можуть бути і є джерелом формування залучених ресурсів комерційного банку.

За ринкових умов господарювання гроші як специфічний товар, а рівно і послуги банків з розрахункового обслуговування клієнтів, теоретично не мають логічного закінчення. Більше того, науковці навіть не розглядають зникнення грошових розрахунків у ринковій економіці і ставляться до розрахункових послуг банків як до чогось постійного. У цьому контексті вважаємо за правильне розуміти інтегровані банківські послуги як інструмент, що поєднує в собі депозитні банківські продукти та класичні розрахункові послуги банків, і який може закінчуватися у життєвому циклі цього продукту для певного банку.

Підсумовуючи вищевикладене, можна стверджувати, що інтегровані банківські послуги – це послуги комерційного банку з обслуговування поточного рахунку клієнта при одночасному нарахуванні та виплаті клієнту альтернативного розміру відсотків за використання банком фактичних залишків на даному рахунку.

Для банківської системи загалом розрахункові послуги залишаються продуктом, життєвий цикл якого немає кінця, але для конкретного банку все докорінно змінюється. Інтегровані банківські послуги переводять відповідні розрахунки в площину зрозумілої ринкової вартості, котра прив’язана до реальної цінності грошей у часі та змінюється відповідно до коливань облікової ставки НБУ, попиту та пропозиції на грошовому ринку, маркетингової стратегії окремого банку.

На наш погляд, думка про впровадження інтегрованих банківських послуг обґрунтовує переосмислення ролі та місця послуг банків у процесах суспільного відтворення, функціонування механізмів залучення та розподілу ресурсів, удосконалення маркетингової стратегії комерційних банків, котра дозволяє досягти суттєвого підвищення конкурентоспроможності як окремих банків, так і всієї національної банківської системи України.

Істинність цієї тези засвідчує й те, що інтегровані банківські послуги дозволяють сформулювати маркетингову стратегію будь-якого банку.

У сучасних фінансово-економічних умовах, спричинених економічними тенденціями та сформованих за наслідками масштабної фінансової кризи, стає актуальним питання підвищення конкурентоспроможності вітчизняної банківської системи та створення сприятливих умов для інноваційного розвитку банківських продуктів.

Ураховуючи багатоаспектність формування залучених ресурсів банками України, можна погодитися з думкою окремих науковців [1], що на конкурентоспроможність національної банківської системи суттєво впливають такі чинники: розмір капіталу банків, наявність та рівень розвитку мережі закордонних філій вітчизняних комерційних банків, асортимент та якість національних банківських продуктів. При порівнянні статутного, залученого або іншого капіталу українських банків можна переконатися, що їх капітал вимірюється десятками або сотнями мільйонів доларів. Отже, абсолютно непохитним є факт, що навіть дуже швидкі темпи зростання національної економіки України та адекватні темпи збільшення розміру банківського капіталу не дозволяють суттєво скоротити існуюче відставання. Очевидним є також і те, що українська банківська система не володіє достатньою кількістю фінансових ресурсів для створення мережі закордонних філій по всьому світу, не говорячи про підтримку конкурентоспроможності такої мережі.

Банківська система України навряд чи здатна конкурувати з іноземними банками не тільки на світових ринках, а й у межах національного економічного простору. Водночас подальше просування та інтеграція України до світових економічних організацій формують потребу в необхідності відмови від державної підтримки вітчизняних банків або її суттєвого зменшення, створення рівних умов для вітчизняних та іноземних банків на внутрішньому ринку банківських продуктів України. Загалом це є важливим чинником виникнення реальної небезпеки та загрози вітчизняному ринку банківських продуктів й економіці України в цілому. А загальний аналіз асортименту та якості вітчизняних банківських продуктів показує, що вартість вітчизняних банківських продуктів для клієнтів є вищою за вартість продуктів на світових ринках.

У цьому контексті впровадження інноваційних інтегрованих банківських послуг сприятиме підвищенню якості вітчизняних банківських продуктів, а також покращить ефективність використання обмеженої кількості фінансових ресурсів вітчизняної банківської системи. Основними напрямками інноваційного розвитку банківського маркетингу можна вважати такі:

- впровадження інноваційних банківських послуг;
- розширення асортименту банківських продуктів при одночасному вдосконаленні існуючих;
- інтеграція банківської системи України у світову та європейську банківську систему;
- передумови й напрями підвищення розміру капіталу та конкурентоспроможності українських банківських установ;
- механізми вдосконалення керованості банківської системи України з боку НБУ.

Наступним актуальним напрямом, що потребує інноваційного підходу до вирішення проблем банківської системи України, є діяльність іноземних банків на ринку банківських продуктів у нашій державі. Посилення присутності закордонних банків, з одного боку, робить більш переконливим неспроможність переважної більшості вітчизняних банків конкурувати з ними, а з іншого боку – будь-яке впровадження обмежень щодо їхньої діяльності засвідчує негативний факт, що Україна відмовляється від принципів ринкової економіки та вільної конкуренції. Звідси головний акцент при впровадженні інноваційних підходів раціонально спрямувати на розробку та введення інтегрованих банківських послуг, які спроможні докорінно змінити ефективність функціонування банківської системи України.

За нашими міркуваннями, природа формування банківських ресурсів та їх використання суттєво відрізняється від природи продажу банківських послуг, тому можливо припустити доцільність виникнення нового банківського продукту – інтегрованої банківської послуги, яка поєднує механізм формування ресурсів при використанні депозитного та поточного рахунків. Важливо зазначити, що прикладом такого поєднання може бути поточний рахунок клієнта банку, який передбачає щоденне нарахування відсотків (аналогічно депозиту) та фактично наявну суму грошей на рахунку.

Безумовно, доцільним є встановлення розміру відсотків, що суттєво менший за відсотки за депозитами. Це дозволить банку дотриматися звичайної рентабельності і вивести на ринок принципово новий банківський продукт, який, з одного боку, максимально відповідає потребам споживачів банківських продуктів в умовах глобалізації та посилення конкурентної боротьби, а з іншого – може докорінно змінити саму банківську систему, висунути вимоги до конкурентоспроможності на ринку банківських продуктів. Це, у свою чергу, повинно позитивно вплинути на її діяльність, адекватність процесам і правилам ринкового середовища.

Назрілою проблемою є подальше вивчення і дослідження природи банківських послуг. Саме послуги банку з розрахунково-касового обслуговування сприяють використанню переваги специфічних механізмів формування та функціонування банківського капіталу. Якість банківських послуг дозволить залучати не тільки ресурси клієнтів, що знаходяться в розрахунках, а й уможливллять формування певних конкурентних переваг одного банку над іншим. Підхід до банківських послуг як до інструмента залучення ресурсів клієнтів та формування конкурентних переваг банку дозволяє застосувати інноваційну стратегію у наданні послуг.

Зважаючи на все, застосування інноваційної стратегії при просуванні банківських послуг може успішно реалізовуватися при використанні таких традиційних прийомів підвищення ефективності просування банківських послуг:

- розширення асортименту;
- підвищення якості шляхом максимального урахування потреб та побажань споживачів;
- зниження вартості;

- рекламна підтримка та паблік рілейшнз.

До специфічних прийомів підвищення ефективності просування належать стандартизація та інтеграція банківських послуг.

Зрештою, впровадження інноваційних інтегрованих банківських послуг має на меті посилення конкурентних переваг банку, який запроваджує якісно нові принципи в розрахунковому обслуговуванні. Зазначені конкурентні переваги полягають у тому, що банк встановлює відсоткову ставку по залишках на поточному рахунку, яка не просто заохочує, а й частково компенсує суттєву частку наявних або потенційних втрат клієнтів від вилучення його ресурсів з мультиплікативних процесів, що виникають у процесі кредитування.

Додатковим аргументом на користь впровадження інтегрованих банківських послуг є суттєве спрощення механізму прийняття рішення для клієнтів банку, адже в сучасних умовах інформаційної революції існує безліч варіантів і механізмів споживання банківських продуктів, які несуттєво відрізняються один від одного. Зокрема клієнти банку потребують багато часу та зусиль для з'ясування суті банківських продуктів, їх відмінних рис, переваг та недоліків певного банку. Це створює ефект ентропії та незручності для споживача. Впровадження інтегрованих банківських послуг дозволяє зрозуміти логіку їх надання та суттєво спростити усвідомлення клієнтом певної переваги банківського продукту.

Висновки. Підбиваючи підсумки вищесказаного, необхідно зазначити, що існуючі маркетингові підходи просування банківських послуг не враховують банківську специфіку формування та просування розрахункових послуг як унікального механізму, що забезпечує ефективність функціонування економіки в цілому. Впровадження інтегрованих банківських послуг порівняно з використанням традиційних банківських продуктів створює більш привабливі умови та переваги як для банку, так і для його клієнтів, держави і суспільства. Отже, головна перевага інтегрованих банківських послуг для банку – це можливість оптимізувати ресурсну базу та підвищити його конкурентоспроможність, а для клієнтів – створити умови для більш повного задоволення їхніх потреб через часткову компенсацію фактичної участі залишків на поточних рахунках клієнтів банку у мультиплікативних процесах банківської системи.

Список літератури

1. Бритченко, И. Г. Региональные аспекты банковского рынковедения [Текст] / И. Г. Бритченко. – Донецк : ДонГУЭТ имени М. Тугана-Барановского, 2003. – 291 с.
2. Жуков, Е. Ф. Банки и банковские операции [Текст] / Е. Ф. Жуков. – М. : Банки и биржи, ЮНИТИ, 1997. – 106 с.
3. Момот, О. М. Інтегровані банківські послуги та конкурентоспроможність банківської системи [Текст] / О. М. Момот, І. Г. Бритченко. – Полтава : РВВ ПУСКУ, 2008. – 315 с.
4. Романенко, Л. Ф. Банківський маркетинг [Текст] : монографія / Л. Ф. Романенко. – К. : ІнЮре, 2001. – 484 с.
5. Туган-Барановський, М. І. Паперові гроші та метал [Текст] / М. І. Туган-Барановський. – К. : КНЕУ, 2004. – 200 с.

Отримано 08.12.2011

Summary

Theoretical aspects and role of banking services in the functioning of modern banking system were studied. The necessity of integrated banking services' implementing to enhance bank competitiveness is argued.